

NIEPOGODA (101) sb f

W pisowni łącznej (97), w rozłącznej (4).

Wszystkie samogłoski jasne.

sg N niepogoda (33). ◇ G niepogody (16). ◇ D niepogodzie (4). ◇ A niepogodę (13). ◇ I niepogodą (2). ◇ L niepogodzie (4). ◇ pl N niepogody (13). ◇ G niepogód (5); -ód (1), -(o)d (4). ◇ A niepogody (7). ◇ I niepogodami (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. Czas, kiedy jest pochmurno, słotnie, zimno, kiedy wieje silny wiatr lub pada deszcz; *tempestas Murm, BartBydg, Mącz, PolAnt, Calag, Vulg, Cn; malitia coeli Mącz, Cn; motus PolAnt; affectio coeli, calamitosum coelum Mącz; intemperantia a. intempestas a. perturbatio coeli, conflata ventis tempestas, turbidum tempus Cn (88) : Murm 18; BartBydg 156; do pełni ciepło y iańno/ á zaránki będą chłodne/ potym od pełni mgły będą y niepogody do kończa. LudWieś B2v; Od oblicza śwego nas tu ciśnie zimny frogiem/ [...] Gdy w tákowey niepogodzye zádzyerzy Pan čás długi LubPs ff3, O; każde miejsce wydałe y wyfokie obleią ftráfzliwą niepogodą [*infundent super omnem locum altum et eminentem sidus terribile*]. Ogniem/ grádem/ mieczmi lataiącymi/ á moc wod wzbierze po wfzytkich polách/ y ftrumienioch. BibRadz 4.Esdr 15/39[40], 4.Esdr 15/43; Mącz 31a, 75c, 77d, [114]c, 205d (8); HistRzym 15v; pułcza Bog táką niepogodę że ludzie muřą wdomiech fiedzieć BudBib I 289a marg; BudNT Matth 8/24; Calag 528a; Iuř zimá minęła/ niepogody vřtály y odefřły [*imber abiit et recessit Vulg Cant 2/11; defřcz przeředł/ y przeřtał WujBib*]/ kwiatki fię vkazály wziemi nářzey Skarřyw 127, 4, 142; StryjKron 782; CzechEp 324; KochPhaen 7, 16; KochSz A4v; Szum powřtał/ y gwałtowna zwiřzchu niepogodá/ Wáły zá wáłmi pędzi poruřzona wodá KochPam 85; KochPieř 24; Niech piřą kiedy ma być ze dřdzu niepogodá/ Kiedy ćicho/ y kiedy wiátrów zła niezgoda PudłFr [3]; Niechay nie zna niepogód dřiř ten řwiát řzóroki. Lecz Phoebus niech wárkocze řwé piękné rořpuřci/ A prómieniów weřořych řłonecznych popuřci. Niechay déřcz z niebá ná nas gwałtowny nie leie PudłFr 66, 38; ArtKanc M5; ActReg 74, 85; Calep [851]b; Kiedy chmury przychodzą/ tedy wářpliwie z wieczorá moře robotę nákazác: ieřli fie wypogodři/ tedy to: á ieřli niepogodá/ tedy owo GostGosp 36, 28, 30, 76, 80; Od piorunow y gwałtowney niepogody/ wybaw nas Pánie LatHar 176; Niepomnię ták vporney ieřczce niepogody/ By laá bez przeřtánku řzumne dřdřzewe wody. RybGęřli B; WujNT Matth 16/3, Act 27/20; KlonKr Bv; Prořą przyřym/ żeby tu iuř odpoczác mogli/ Bo fie nie pogodámi y złym řzczęřciem zmořli. PudłDydo A3.*

W połączeniach szeregowych (12): Naczeřnich rzeczach karze/ głodem / walką/ morem / vbořtwem / řkodamy/ wrzody/ niemocamy/ řmiercią milich przyjaciół/ Robaki řkodliwimy/ řzuchofciami nierodzainofcią/ niepogodamy/ řlepotą prawdi řłowa Bořego/ y ynimi rořmayřimy cięřkolciami. SekłKat E; KrowObr 67, 69; Abowiem złořnicy nie chcąc znać ćiebie/ mocą rámieniá twego byli chlufřhani/ niezwyřklemi dřdřzám/ grády/ niepogodámi/ y nieuwiárowáńem przeřládówáńem y ogniem byli niřzeřeni [*grandinibus et imbribus persecutionem passi inexcusabiliter et igne consumpti*]. BibRadz Sap 16/16; BielKron 259v; náwiedzán będzieř/ gromem y poruřzeniem y głofem wielkim/ wichrem y nie pogodą/ y płomieniem ognia požyrájącego [*turbine et tempestate et flamma ignis*]. BudBib Is 29/6; CzechRořm 6v; Oczko 26v; wyřkocřył złodki Piotr ná głębinę y

przepásć morłką/ wnocy/ w wiátr/ y niepogodę. *SkarŻyw* 597; ten który zaráz y w niepogodzie myfli/ iákoby mógł łtrátę nágrodzić/ omieszkania powetowác/ y zábieżeć twoiey łzkodzie. *StryjKron* 421, 747; *OrzJan* 43.

W przeciwstawieniu: »słońce ... niepogoda« (2): Są też táż w Afryce iedno nogowie/ [...] co łie do Słońcá y niepogody zálłoni nogá iáko Szopá. *BielKron* 462v; *KochEpit* A2.

W porównaniu (1): gdyż popędliwość okrutnikow ielt iáko niepogodá biiąca w ściánę [*quasi turbo impellens parietem*]. *BibRadz Is* 25/4.

W charakterystycznych połączeniach: niepogoda(-y) nadlegała, odeszły (przeszły, zaszły) (3), panuje, ustały; niepogoda bezmierna, gwałtowna (2), jesienna, nocna, silna, straszliwa, uporna; strzec od niepogod; niepogodę cierpieć; uśmierzać niepogody.

Wyrażenia: »niepogoda gradowa« (1): áby přes dotykánie tego Wołku/ y přes pátrzenie nań/ wierni byli pobudzeni ku chwale. Niepogody Grádowe/ obłoki chmurne/ nawáłności niepogodne/ wichry wiátrowe gromy przeciwné/ Przezeń były wśmierzone *KrowObr* 67.

»morska niepogoda« [*szyk 3:2*] (5): Iactura – Szkoda którą podeimuielz zrozbicziá łodzi na wodzie, albo odnie pogodi morskiey. *Calep* 497a; *CiekPotr* 62; *PudłDydo* A2, A3, B2.

»okrutna niepogoda« (5): Miseranda tempestas, Okrutna niepogodá. *Mącz* 224c; Ventus vehemens et immoderata tempestas, Wielki wiátr y okrutna niepogodá. *Mącz* 483d, 411a, 498b; *KochPam* 85.

»płaszcz dla niepogody« (3): Płaszczow Purpurianłkich łzarich dla niepogodi, na łecz panien, na łiodmą karlicze. *WyprKr* 88v, 88, 88v.

»zła niepogoda« [*szyk 2:1*] (3): Tempestas etiam, Powietrze/ niepogodá/ zła álbo dobra *Mącz* 443d; *KochPieś* 19; Włzedłem łrogich wiátrów/ y złéy niepogody. *KochTarn* 78.

Szeregi: »chmury a niepogody« (1): chmury á niepogody šíłá czáłu roboćie vymuiá/ á nabárziewy žimie/ kiedy świta á mierzka. *GostGosp* 154.

»niepogoda i (albo) deszcz« [*szyk 1:1*] (2): *Oczko* 26; mu [*Witołdowi*] łie tá wypráwá ná przodku źle łzańcowáła dla niepogody/ y dzdżow częłtych *StryjKron* 557. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»niepogoda z gradem« = *foeda tempestas cum grandine Cn* (1): Głód/ y łtráźliwy mor/ w nim częłto pánuie/ Niepogodá z gradem/ rádá záfrałwie. *WisznTr* 32. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»pluta i niepogoda« (1): mułilij wniłtz pod łsopę półpolitá/ w którą łie ludzie łchodzili czáłu pluty ij niepogody. *OpecŻyw* 15.

»pogoda i niepogoda« (2): *LudWieś* B; Theż vkázuie w łobie odmiennosci czáłow/ pogody y niepogody/ y inych przypadkow wedle znákw łwoich. *RejAp* 99v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niepogoda i szturm« (1): Ale ná świećie kto ták głupi żywię/ Zeby nieprágnáł przeiechác łczęśliwie/ Dróg niebełpiecznych á wśc niepogody/ Y łzturmów łrogich/ kłóm łwéy znácznéy łzkody? *KochFrag* 14.

W przeni (2) : *PudłFr* 41; Rącz wścięgnąć dobrotliwy/ niepogod bezmiernych. Bicz twoy *GrabowSet* Q4v.

2. Niepomysłność, przeciwność, kłopot; niepokój, zamieszanie; intemperies *Mącz, Calep; intempestas Calep, Cn; adversa tempestas Cn* (13) : Iż sam Pan Bog á nikt iny niepogodny duźne y wieleśne wśmierzać raczy. *LubPs* ff3 *marg; Mącz* 77e, 172a; *DZiwna* w głowie niepogodá/ Kiedy iéy ruźy iágodá. [...] By ná niebie we łbie grzmiáło/ Tchu áż názbyt dośtawáło. *PudłFr* 21; A choć łye to okrutna niepogodá wćzęłá/ Przedsię więťszá w mym łercu miłość władzá wzięłá. *PudłFr* 50; *Calep* 548b [2 r.]; *RybGęśli* C4; [gdy tedy przyiáchał Węspálian/ powiedział mu Cezarz wślytkę niepogodę ktorá wyrzádiłi kápłani Zydowći rycerśthwu Rzymśkiemu w ziemi żydowskiej/ á iśz pobili wiele ludu Rzymśkiego *FlawHist* 17].

W porównaniu (1): Tákci nyemáyac nic/ yákoby w yáką nyepogodę łámi łobyemyerzną/ fráłuyá łie/ y rośtá myędzy nimi rośterki á nyefnáłki ná káždy čás y godzinę *GliczKsiąż* Cv.

W charakterystycznych połączeniach: niepogoda cielesna, duszna, dziwna, okrutna.

Szeregi: »lichóć i niepogoda« (1): Oczekawałem onego ien mię wybawił/ od lichóci ducha y od niepogody [*a pusillanimitate spiritus et tempestate Vulg Ps* 54/9] *TarDuch* A4v.

»niepogoda a smutek« (1): vkázuie im odmiennóći czáłow zázwdy złym ná niepogodę á ná łmutek *RejAp* 99v.

»wojna i niepogoda« (1): gdy pokoiu łię iuź łpodziwáiąć/ nowa łię nań od tychże nieprzyiáćioł Heretykow/ woyná y niepogodá wzburzyłá. *SkarŻyw* 391.

W przeni (1) : Ani płaź gdyć Fortuná twarz iálná pokaże/ Ni łię mołtem kładź gdy cię niepogodá łkarze. *RybGęśli* C.

Synonimy. 1. burza, deszcz, krzykwa, nawałność, pluta, pochwiściel, wijadł; 2. kłopot, nieszczęście, smutek.

Cf NIEPOGODNOŚĆ, POGODA